

ÇİN-İSRAİL İLİŞKİLERİ

Ayşe Yıldız

INSAMER

IHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Referans için: Yıldız, Ayşe. "Çin-İsrail İlişkileri". İNSAMER Araştırma 127. Kasım 2020.

Araştırma 127

Giriş

İşgal devleti İsrail 1948 yılında, Çin Halk Cumhuriyeti de 1949 yılında kurulmuştur. Çin Halk Cumhuriyeti 1949 yılında İsrail'i tanıdığını deklare ederken, İsrail 1950 yılında Çin Halk Cumhuriyeti'ni tanımıştır. İsrail Çin'i tanıyan ilk ülkeler arasında yer almasına rağmen diplomatik ilişkiler resmî olarak 1992 yılında kurulabilmiştir. Bu gecikmenin ana nedeni uluslararası sistemin Soğuk Savaş'la birlikte Doğu-Batı Bloğu olmak üzere iki kutba ayrılması olarak açıklanabilir; zira Çin, Batılı emperyalist güçlerin karşısında yer alırken İsrail ise ABD'nin yanında konumlanmıştır. Soğuk Savaş'ın bitmesinden sonra, 1992 yılından bu yana iki ülke arasında karşılıklı ziyaretler gerçekleştirilmiş, pek çok ikili anlaşma imzalanmıştır. İsrail ve Çin arasındaki ilişkiler inişli çıkışlı bir seyir izlese de politik ilişkilerin gelişmesiyle birlikte ekonomik ilişkiler de ivme kazanmıştır. İsrail için önemli bir dış pazar olan Çin için ise İsrail,

bölgede nüfuz sağlamak ve Batı'nın silah ve teknoloji bilgisinden faydalanmak için kritik bir aktör konumundadır. İki ülke arasındaki ilişkiler son yıllarda karşılıklı güven ve anlayışa dayalı bir şekilde ilerlemektedir ancak pek çok aktörün mücadele alanı olan Ortadoğu'da Çin'in İsrail'le yaklaşması, bölgedeki güçlü aktörlerce dikkatle takip edilmektedir. Özellikle İsrail'in Çin'e stratejik bilgi aktarımı ve Çin'in İsrail'de gerçekleştirdiği altyapı yatırımları, bölgedeki diğer aktörler tarafından tepki ve endişeyle karşılanmaktadır. Pek çok kısıtlamanın ve soru işaretlerinin olduğu bu ilişkinin uzun vadede stratejik bir partnerliğe dönüşüp dönüşmeyeceği meselesi bu çalışmanın ana konusudur.

İlişkilerin Tarihi Arkaplanı

İsrail, Filistinlilere ait toprakları işgal ederek kurulduğu yıllarda, Arap ülkeleriyle girdiği

INSAMER
IHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

çatışmalar ve uygulanan boykotlar sebebiyle bölgede yalnız kalmıştır. Kuruluşundan bugüne ABD'nin sıkı dostu/kardeşi olarak bilinen işgal devleti, kendine başka müttefikler bulmak ve dış politikada tek bir ülkeye bağlı kalmamak için de Çin ile ilişkilerini geliştirmeye başlamıştır. İşgal ettiği bir toprağa yerleşerek bağımsızlığını ilan eden ve siyasi meşruiyet arayışı içinde olan İsrail, kuruluşundan itibaren sınırlarını çevreleyen düşman devletlerin varlığı ve güvenlik endişesi sebebiyle de bölge dışı devletlerle ilişkilerini geliştirme gayretindedir.¹ Bunlar dışında küresel rekabete uyum sağlayacak bir ekonomik güce sahip olmaması da İsrail yönetimini son yıllarda yeni ilişkiler kurmaya zorlamıştır. Zira İsrail, Batı'nın ve özellikle ABD'nin silah ve teknolojik bilgi birikimine sahip olmakla birlikte, iç pazarda gelişmiş bir ülke değildir. Kendisini dış pazara bağımlı kılan bu durum sebebiyle de yeni arayışlara yönelmiştir. Bu çerçevede özellikle Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkeleriyle olumlu ilişkiler geliştirmeye çalışmış ve bu ilişkilerde ekonomik çıkar odaklı davranmıştır. Asya'da Çin Halk Cumhuriyeti ve Hindistan, Latin Amerika'da Arjantin ve Brezilya gibi gelişmekte olan ülkeler, İsrail'in ikili ilişkilerini geliştirip güçlendirmeye çalıştığı ülkeler arasındadır.²

Kuruluşunun ilk yıllarından itibaren ciddi bir iç çekişme ve dış politika inşası sürecine giren Çin ise, kurucu lideri Mao Zedong'un Komünist Parti Merkez Komite Başkanı olduğu yıllarda (1945-1976) kendi bölgesinde yükselişe geçmiş, 1978 yılında Deng Xiaoping'in iktidara gelmesiyle birlikte de önemli ekonomik reformlar gerçekleştirmiştir. Bu reformlar, öncesinde kapalı bir ekonomisi olan ve Komünizm ile yönetilen Çin'in Sosyalist market ekonomisine geçişini sağlamıştır. Kendinden önceki başkan Mao Zedong'un aksine Xiaoping, dost düşman ayrımı yapmadan, daha az ideolojik bir yaklaşımla bölgedeki pek çok devletle diplomatik ilişkiler kurmaya başlamıştır.

2013 yılında Xi Jinping'in başkanlığa gelmesiyle birlikte Çin'deki ekonomik açılım daha da artmıştır. Yeni yönetim, ekonomide devlet kontrollü özel sektörü desteklerken, dış politikada da milliyetçi, kendi değerlerine

bağlı ve güçlü bir Çin için çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Bu kapsamda karşılıklı güven ve saygıya dayalı bir dış politika çizgisi belirlenmiş ve kendi değerlerini koruyarak diğer ülkelerle ortak çıkarlar ekseninde ikili ilişkilere girilmiştir. Küresel ekonomiye uyum sağlamak için de ihracat arttırılmış, çeşitli dış yatırımlar gerçekleştirmiş ve istikrarlı bir ekonomik büyüme yakalanmıştır. Bu performans sayesinde de bugün dünyanın en büyük ikinci ekonomisi konumuna gelen Çin, her ne kadar hegemon bir güç olmak istemediğini, barışçıl yollarla büyüme hedeflediğini belirtse de bu büyümenin istikrarlı ve kesintisiz devam edebilmesi için ekonomik kalkınmasını sürekli kılmak zorunda olduğunun farkındadır. Ekonomik kalkınmanın sürekliliği ise enerji arzının sürekliliğine bağlıdır. Bu da en önemli petrol sağlayıcısı olan Ortadoğu'nun Çin için önemini ortaya koymaktadır.³ Şüphesiz ki Ortadoğu pek çok güçlü aktörün belirli rollere sahip olduğu bir bölgedir. Bu sebeple Çin'in Ortadoğu ülkeleriyle ilişkisi, sadece Çin-İsrail ilişkisi değil, bölgedeki tüm aktörlerin yansımalarının görülebileceği bölgesel bir mücadele alanıdır.

1948 yılında Ortadoğu'da bağımsızlığını ilan eden İsrail, 1950 yılında Çin'i tanıyarak Ortadoğu'da Çin'i tanıyan ilk devlet olmuştur.⁴ İsrail'in Çin'i tanıması, Çin için ilişkilerin başladığı kanaati doğursa da diplomatik ilişkiler resmî olarak 1992 yılında kurulabilmiştir. Bu gecikmenin ana nedeni, uluslararası sistemin Soğuk Savaş'la birlikte Doğu-Batı Bloğu olmak üzere iki kutba ayrılması; Çin'in emperyalist güçlerin karşısında yer almasına karşın İsrail'in Batı Bloğu'nda konumlanması olarak açıklanabilir. Ayrıca 1950'li yıllarda yaşanan Kore Savaşı sırasında İsrail'in Güney Kore tarafında yer alarak Komünizme karşı durması ve Birleşmiş Milletler (BM) güçlerine yardımda bulunması; Çin'in de Bandung Konferansı'nda İsrail'i boykot etme kararını onaylaması, iki ülke arasında gerilime sebep olan süreçler olmuştur. Sonraki yıllarda yaşanan Süveyş Krizi ve Arap-İsrail Savaşları gibi gelişmeler sırasında Çin, Arap ülkeleriyle diplomatik ve ekonomik ilişkilerini güçlendirirken İsrail'le

daha da uzaklaşmıştır. Çin her ne kadar Filistin sebebiyle sıkça İsrail'i eleştirse de 1979 yılında imzalanan Mısır-İsrail Anlaşması, Çin için barış sürecine destek olarak algılanmış ve İsrail ile ilişkilerinin yumuşamasına katkı sağlamıştır.⁵

1991 yılında Arap-İsrail görüşmelerinin başlamasıyla -Çin söz konusu sorunda Arap ülkelerinin görüşlerine yakın olsa da- bölgedeki görece yumuşama, Çin-İsrail ilişkileri için de olumlu bir etken olmuştur. Soğuk Savaş'ın bitmesi ise artık Doğu-Batı arasındaki duvarların yıkılmasına, Çin ve İsrail'i birbirinden ayıran kutupların ortadan kalkmasına katkı sağlamıştır. Böylece gelişmekte olan Çin, İsrail için ekonomik ilişkiler kurmaya uygun bir aktör hâline gelmiştir. 1992 yılının Ocak ayında diplomatik tanıma anlaşması imzalanarak iki ülkenin başkentlerinde karşılıklı elçilikler açılmıştır.⁶ Her ne kadar diplomatik ilişkilerin başlangıcı geç olsa da ekonomik ilişkilerin gelişmesi büyük bir ivme kazanmış ve yıldan yıla artarak devam etmiştir.

Yeni Dönem Yeni Dinamikler

Uluslararası sistemde Sovyetler Birliği'nin yıkılmasının ardından ABD'nin görece üstünlük sağlamasıyla birlikte, tek kutupluluk arayışları da hız kazanmıştır. Bu dönemde, küresel tek süper güç olma iddiasındaki ABD, önce 11 Eylül saldırıları, ardından Afganistan ve Irak işgallerinin etkisiyle ekonomik ve politik sıkıntılar yaşamaya başlamış ve uluslararası sistemde farklı güç odaklarının ortaya çıkışını engelleyememiştir. Nitekim çok geçmeden de Asya'da yükselmekte olan Çin'in bölgesel bir aktör olarak kendisine rakip olacağından endişe etmeye başlamıştır.

Bu uluslararası konjonktür İsrail'in Çin ile ilişkilerini olumsuz etkilese de İsrail Çin'in en önemli silah tedarikçilerinden biri olmaya devam etmiştir.⁷ Öyle ki siyasi ilişkiler tıkanca bile 1992 yılından itibaren ivme kazanan ekonomik odaklı ilişkilerin sürdüğünü ve hâlen geliştiğini söylemek mümkündür.⁸ İsrail Çin'e özellikle hava araçları ve füze kullanımıyla ilgili donanımlar gibi askerî teknolojik ürünler ihraç etmiştir. Bu dönemde ABD'nin fazla baskı

uygulamaması, İsrail-Çin ilişkilerinin gelişmeye devam etmesini sağlamış olsa da 1995 yılında bir tür hava radar sistemi olan *Phalcon* ile ilgili İsrail ve Çin arasında imzalanan anlaşma, Amerikan yönetimini ciddi şekilde tedirgin etmiştir. İsrail tarafından geliştirilen *Phalcon*, Çin için hem Tayvan üzerindeki nüfuzunu arttırabileceği hem de istihbarat için kullanabileceği önemli bir donanımdır. İsrail'in Çin ile anlaşma sürecinde ABD'nin *Phalcon* konusundaki endişelerini fazla dikkate almayan bir yaklaşım ortaya koyması, ABD yönetimi tarafından İsrail'e verilen yıllık 250 milyon dolarlık dış yardımın bloke edilmesi kararının alınmasına sebep olmuştur. ABD yönetiminin aldığı bu karara rağmen Tel Aviv yönetimi *Phalcon* konusunda Pekin'e verdiği sözü tutacağını açıklamıştır. Bu durum, İsrail ve ABD'nin bölgede çıkar uyumuna dikkat etmediğini göstermesi bakımından dikkate değerdir.⁹

Çin'de demokrasi talebiyle yaşanan gösterilerin şiddetle bastırıldığı Tiananmen Olayları'nı¹⁰ gerekçe gösteren ABD, Çin'e bazı yaptırımlar uygulamaya başlayınca, Çin-İsrail ilişkileri de bu durumdan etkilenmiştir. Yine de bu dönemde İsrail, Çin'e Batı'dan askerî ve teknolojik donanımlar sağlayarak Çin'in yaptırımlardan daha az etkilenmesine yardım etmiştir. İsrail ayrıca komşularıyla yapamadığı silah ticaretini Çin'le yaparak, ticari kazanç da elde etmiştir. 2000 yılında ABD, Çin'in Tayvan üzerindeki etkisini İsrail'den temin ettiği askerî donanımlarla sağladığını belirterek "Hong-Renin Baskıları" adı verilen silah satışına itiraz hakkında bazı kararlar almıştır.¹¹ Amerikan Temsilciler Meclisi'nden geçen bu kararların ardından *Phalcon* anlaşmasının da iptalini isteyen ABD, aksi takdirde İsrail'e yapılan yardımların azaltılacağını duyurmuştur. Bu tehditten sonra İsrail, Çin'e yapacağı satış planını iptal ettiğini açıklamıştır. Bu olay, ABD'nin dış politikada İsrail üzerindeki etkisini açıkça göstermesi bakımından kayda değerdir. *Harpy* isimli insansız hava araçlarının Çin'e satılması da yine aynı şekilde ABD-İsrail arasında şiddetli bir gerginliğe sebep olmuş ve İsrail yine bu savunma teknolojilerinin de Çin'e satışını iptal etmek durumunda kalmıştır.¹²

İsrail ve Çin arasındaki ilişkiler inişli çıkışlı olsa da özellikle Çin'in 2009 yılından bu yana en büyük ikinci silah tedarikçisi olan İsrail'le¹³ olan ilişkilerinin 2010 yılından sonra ivme kazandığı söylenebilir. 2012 yılında İsrail Başbakanı Benyamin Netanyahu, ilişkilerin kurulmasının 20. yıl dönümünde yaptığı konuşmada, Çin'le olan ilişkilerin güçlendirilmesine vurgu yaparken 2013 yılındaki ziyaretinde Çin'e hayranlık duyduğunu, iki ülkenin ortak çıkarları olduğunu ve güçlü bir iş birliği geliştirerek geleceği şekillendirebileceklerine olan inancını dile getirmiştir.¹⁴ Bu bağlamda 2013 yılında imzalanan 400 milyon dolarlık ticaret anlaşması büyük önem arz etmektedir. Netanyahu, "Bu, ikili iş birliğini genişletmek için çok önemli bir anlaşma. Çin çok büyük bir pazar ve buradaki pazar payımızı biraz bile artırsak bu, İsrail ekonomisine önemli ölçüde yardımcı olacak." diyerek anlaşmanın dış pazar arayışında olan İsrail için ne denli önemli olduğunu dile getirmiştir.¹⁵

Xi Jinping tarafından ilk kez 2013 yılında açıklanan Kuşak ve Yol Girişimi,¹⁶ Ortadoğu ülkelerini de kapsamaktadır. Altyapı ve ulaşım ağlarından oluşan bu girişimin tam olarak hayata geçirilebilmesi için Çin'in söz konusu ülkelerle iyi ilişkiler içinde olması gerekmektedir. Bu doğrultuda Çin, bölgedeki pek çok ülkeyle ekonomik ilişkiler kurarak yakınlaşmayı sağlamış, ikili anlaşmalar sayesinde de bu yakınlaşmayı bir ortaklığa çevirmeyi başarmıştır. Kuşak ve Yol Girişimi'ne İsrail'in katılımı ve bu projede Kızıldeniz'i Avrupa'ya bağlayan stratejik bir geçiş güzergâhı üzerinde yer alması, Çin-İsrail ilişkilerinde bir diğer önemli etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Çin için hayati öneme sahip olan projede İsrail, Asya'dan Avrupa'ya giden yolda ticareti kontrol etmek adına Çin'in etkisini genişletebilecek bir konumdadır. Ayrıca Doğu Akdeniz'de Güney Kıbrıs, Mısır ve İsrail'in müttefikliği, Çin için doğal gaz ithalatının da çeşitlenmesine katkı sağlayacak bir kapı olarak görülmektedir.¹⁷

2014 yılında Çin, *China Harbour Engineering Company* aracılığıyla "Port Engineering Construction" projesi için 950 milyon dolarlık

bir yatırım yapmıştır. Söz konusu liman altyapı projesi o yıla kadar İsrail'e yapılan en büyük yatırım projesidir.¹⁸ Ayrıca Çin'e ait *Huawei* şirketi İsrail'de Ar-Ge merkezleri kurmuş, *İsrail Ağ Çözümleri Şirketi* de 2016 yılında 150 milyon dolara *Toga Networks*'u,¹⁹ 42 milyon dolara da siber güvenlik şirketi *HexaTier*'ı satın almıştır.²⁰ 2015 yılında Çinli bir firma olan Şangay Uluslararası Liman Grubu (SIPG), İsrail'in Hayfa'daki yeni limanını işletmek için açılan ihaleyi kazanmıştır. Liman 2021 yılı itibarıyla 25 yıl süreyle SIPG'ye devredilecektir. İsrail'in en büyük limanı olacak olan ve uluslararası kargo merkezine dönüştürülmesi planlanan liman için İsrail Ulaştırma ve İstihbarat Bakanı Yisrael Katz, "Çin gibi bir süper gücün İsrail'e olan güveninin ifadesi" demiştir. SIPG başkanı Chen Xuyuan'a göre ise Hayfa'ya yatırım yapmak, Şanghay Limanı ile Deniz İpek Yolu boyunca diğer limanlar arasındaki ilişkileri güçlendirmeye yardımcı olacak ve Şangay Limanı ile Avrupa'daki limanlar arasında daha yakın bir ticaret ağı oluşturacaktır. Anlaşma kapsamında Çinli şirketin 2 milyar dolar yatırım yapması ve küresel bir liman operatörü olma hedefi taşıyan yeni limanın ülkeye doğrudan ve dolaylı olarak geniş bir istihdam sağlaması beklenmektedir.²¹

ABD'nin altıncı deniz filosunun yanaştığı Hayfa Limanı'nın operasyonel kontrolünün Çinli bir firmanın eline geçecek olması, 60'tan fazla ülkeyi birbirine bağlaması planlanan Kuşak ve Yol Girişimi için kilit rol üstlenebileceği düşüncesiyle ABD'yi tedirgin etmektedir. Bu bağlamda ABD Dışişleri Bakanı Mike Pompeo, İsrail'e yaptığı ziyarette söz konusu liman devrinin engellenmesine çalışmıştır, ancak bunun gerçekleşmesi zor görünmektedir; çünkü hâlihazırda Çin gözetiminde çalışan mühendis ekipleri altyapı çalışmalarını sürdürmekte, operasyonların kontrol edilmesi için gerekli yüksek teknoloji yazılımlarını ve sensörleri tamamlamaktadır. Anlaşmayla ilgili en önemli sorun, 2021 gibi yakın bir tarihte işletmeye açılacak olan liman projesiyle ilgili net bilgilerin olmamasıdır; zira böylesi büyük bir projenin hedefleri ve seyri hakkında İsrail kamu kurumları tarafından açık ve şeffaf bilgilerin sunulmadığı

iddia edilmektedir. Konuyla ilgili olarak, Çinli büyük bir firmanın bölgedeki yerel limanların mali gücünü tehlikeye atıp atmayacağı, bu durumun istihdam üzerindeki etkilerinin neler olacağı da tartışılmaktadır. Ayrıca bu önemli lojistik projeyi ortaya çıkaracak ve destekleyecek “yan işletmelerin” beklenen büyümesinin nasıl olacağı, İsrail limanındaki malların ve güvenlik kontrollerinin nasıl yürütüleceği ve komşu ülkelere yönelik beklenen navlun hacminin ne olacağı gibi soruların da cevaplanması gerekmektedir.²²

China Daily tarafından yayımlanan ve Hayfa Limanı ağır lojistik ekipman üreticilerinden olan Çinli *Shanghai Zhenhua Port Machinery Co*'nun (ZPMC) Covid-19 salgınına rağmen liman girişimi hakkındaki çabalarını anlatan bir makalede, söz konusu liman için Akdeniz'deki demir yolunun merkezi ifadesi kullanılmıştır.²³ Limana mevcut demir yolu bağlantılarının oldukça yerel ve seyrek olduğu dikkate alındığında, söz konusu ifadenin Çin'in limanı Ürdün demir yoluyla Beit Shean sınır kapısı üzerinden Körfez ülkelerine bağlama planı için kullandığı tahmin edilmektedir.²⁴ Hayfa Limanı'nın Kuşak ve Yol Girişimi için sembolik bir proje olduğu belirtilen söz konusu makalede, ZPMC'nin İsrail projesinin yöneticisi olan Xin Chenglong'un projenin tamamlanmasının ardından limanın yıllık 1,86 milyon TEU veya 20 fit eşdeğer birimlik bir taşıma kapasitesiyle İsrail'in en büyük konteyner limanı olacağını söylediği aktarılmaktadır.²⁵

ABD Başkanı Donald Trump'ın arabuluculuğunda imzalanan İsrail-Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) normalleşme anlaşmaları sonrasında, BAE'nin gümrük işletmeleri şirketi *DP World ve Dubai Customs* limanların işletilmesi ve yatırımlar için İsraili *Dover Tower* şirketi ile ön anlaşma imzalamıştır. BAE'den 12 Ekim 2020 tarihinde yola çıkan ilk yük gemisi de Hayfa limanına ulaşmıştır. Bu bağlamda 4 Ağustos 2020 tarihinde 2.750 ton amonyum nitrat maddesinin infilak etmesi sonucu büyük yıkıma maruz kalan Beyrut Limanı'nın da Arap ülkelerinin yönlerini Hayfa Limanı'na çevirmeleri durumunda önemini

kaybedeceği değerlendirilmektedir. Hristiyan Lübnan Güçleri Partisi'nden Milletvekili Vehbe Katişa, konuyla ilgili olarak “İsrail, Hayfa Limanı'nı yabancı firmalar aracılığıyla genişletme ve karşılıklı konteyner taşımacılığı kolaylığını sağlama imkânına sahiptir. İsrail'in bu kolaylıklarına karşı ihtilaf ve karışıklıklar içindeki Lübnan'da ise geleceğe yönelik herhangi bir vizyon görülüyor.” şeklinde bir açıklama yapmıştır.²⁶ Eğer Çin, Beyrut Limanı'nın yeniden inşası konusunda istekli davranırsa şüphesiz bu, uzun vadede jeopolitik sonuçlar yaratacak bir girişim olacaktır. Zira önemli bir liman inşaatçısı olan ve Akdeniz'deki nüfuzunu artırmaya hevesli görünen Çin'in Hayfa Limanı üzerindeki varlığına Lübnan'daki limanlar da eklenirse -Atina ile olan anlaşması da düşünüldüğünde-, bölgede uzun süreli bir ticari hâkimiyet kuracağını söylemek yanlış olmayacaktır.

Çin'in İsrail'e yaptığı büyük ölçekli yatırımlardan biri de Kızıldeniz'deki Eilat ile 300 kilometreden fazla mesafedeki Aşdod Limanı'nı birbirine demir yoluyla bağlayacak olan *Red-Med* projesidir. 2 milyar dolarlık yatırım yapılması planlanan proje hakkında konuşan Netanyahu, Avrupa ve Asya'yı birbirine bağlayacak bölgede, İsrail'e olan ilgiyi vurgulamıştır. İsrail'in Şangay konsolosu ve danışmanlık firması *Sheng-BDO*'nun CEO'su olan Ilan Maor da *DW*'ye yaptığı açıklamada, yabancı yardım ve yatırım olmadan demir yolu bağlantısının kurulmasının uzun yıllar alabileceğini söylemiştir.²⁷ Söz konusu demir yolu projesinin ne zaman tamamlanacağı şimdilik bilinmese de tamamlandığında Süveyş Kanalı'na alternatif olabilecek önemli bir projedir.

Sonuç Yerine

Çin ve İsrail ilk bakışta doğal müttefik olarak gözükmemektedir. Dünyanın en kalabalık ülkelerinden biri olan Çin, birbirinden çok farklı tarihî, sosyal ve kültürel yapılarla sahip bir ülkedir. ABD'nin Çin'le olan rekabeti ve İsrail'le olan güçlü müttefikliği de dikkate alınca, iki aktörün önünde yakınlaşmak için pek çok engel olduğu anlaşılmaktadır. Ancak

İsrail'in Ortadoğu'da kilit bir konumda olması, Çin'in sınır tanımayan yükselişi ve Kuşak ve Yol Girişimi ile birlikte Asya'dan Avrupa'ya doğru devam eden yayılcılığı düşünüldüğünde, ekonomik fayda ekseninde iki ülke için büyüyen ve gelişen ilişkiler açısından söz etmek mümkündür.

İsrail-Çin ilişkileri 1992 yılında resmîyet kazanmış ve ikili ticaret anlaşmalarıyla güçlenmiştir. İsraili pek çok şirketi satın alan Çinli firmalar, İsrail'in yüksek teknoloji sektörünü hedef alırken Çin'in büyüyen ekonomisi İsrail pazarı için altın bir fırsat olarak görülmüştür. İki ülke arasında gelişen ilişkiler şimdiye kadar İsrail'e güvenlik ve ekonomik açıdan kazanımlar sağlarken Çin'e olan siber sistem, yüksek teknoloji birikimi ve askerî teçhizat transferini kolaylaştırmış, ayrıca Çin'in Doğu Akdeniz'e erişimini de güvence altına almıştır.

Çin'in İsrail'e yaptığı yatırımlar yalnızca Çin'e değil, İsrail'e de büyük çapta sermaye havuzları açarak fayda sağlamaktadır. Kısa vadede İsrail'e çok sayıda yatırım yapan Çin, yılda 15 milyar dolar civarındaki ticaret hacmiyle İsrail'in ikinci en büyük ticari ortağı hâline gelmiştir,²⁸ bu

durum da İsrail'e büyük kazanımlar sağlamıştır. Bu noktada ilerleyen yıllarda ilişkilerin sadece ekonomik zeminde kalıp kalmayacağı önemli bir soru işaretine sebep olmaktadır. Öte yandan Çin'in Ortadoğu'daki varlığının enerji talebiyle doğrudan ilişkili olduğu göz önünde bulundurulacak olursa enerji tedariki sağladığı ve 2000 yılında stratejik ortaklık ilan ettiği İran gibi -İsrail'le düşman olan- ülkelerle ilişkilerine zarar vermek istemeyeceği de tahmin edilmektedir. Çin ayrıca Filistin meselesinde de İsrail'in karşısında bir tutum sergilemektedir. Şimdilik Çin İsrail ile Filistin konusunda ters düşse de ekonomik ilişkileri siyasi çıkmazlardan ayrı tutmaktadır. Öte yandan Çin'in İsrail'e yaptığı söz konusu yatırımların yanında altyapı ve istihbarat erişimi de sağlaması, ABD'nin bu durumu bir güvenlik tehdidi olarak algılamasına ve İsrail üzerinde ilişkilerin gözden geçirilmesine yönelik baskı kurmasına sebep olmuştur. İsrail ise ABD'nin güvenlik konusundaki endişelerini göz ardı ederek Çin tarafından sunulan ekonomik fırsatları değerlendirmeye odaklanmış görünmektedir. Oysa ki ABD'nin endişelerinin İsrail'i daha ihtiyatlı davranmaya sevk ederek gelecekte yapacağı ihracatın ve yabancı yatırım anlaşmalarının daha iyi izlenmesine imkân vermesi beklenmektedir.

Sonnotlar

- ¹ Ertan Efeğil, “İsrail’in Dış Politikasının Belirleyicileri”, *Orta Doğu Analiz*, 5(49), (2013), s. 53-61.
- ² Benyamin Neuberger, “Israel’s Relations with the Third World (1948-2008)”, *The S. Daniel Abraham Center for International and Regional Studies Research Paper*, (5), 2009, s. 7-8.
- ³ Daniel Workman, “Top 15 Crude Oil Suppliers to China”, <http://www.worldstopexports.com/top-15-crude-oil-suppliers-to-china/> (20.08.2020).
- ⁴ Pan Guang, “China and Israel 50 Years of Bilateral Relations, 1948-98”, *The Asia and Pacific Rim Institute of The American Jewish Committee*, 1999, s. 4.
- ⁵ İbrahim Uzgur, “Çin-İsrail İlişkilerinde Üçüncü Tarafların Etkisi”, *Orta Doğu Etütleri*, 12-1 (2020), s. 182-205.
- ⁶ Binyamin Tjong-Alvares, “The Geography of Sino-Israeli Relations”, *Jewish Political Studies Review*, No: 24, 2012, s. 97.
- ⁷ Seher Bulut, Mevlüt Bulut, “İsrail-Çin Halk Cumhuriyeti Arasında Askeri Teknoloji Transferi Alanındaki İlişkilerin Gelişimi”, *Tarihin Peşinde*, 22, 2019 s. 370.
- ⁸ Jonathan Goldstein, “The Republic of China and Israel, 1911-2003”, Efraim Karsh (Ed.), *Israel: The First Hundred Years* içinde, Israel in the International Arena, No:4 Londra, Frank Cass Yayınları, s. 243.
- ⁹ Bulut, Bulut, “İsrail-Çin Halk Cumhuriyeti...”, s. 371-372.
- ¹⁰ Pekin’in Tiananmen Meydanı’nda hükümetin baskıcı politikalarına karşı 1989 yılında halk tarafından gerçekleştirilen protestolar Tiananmen Katliamı olarak da bilinir. Çin Halk Cumhuriyeti tarafından kanlı bir şekilde bastırılmıştır.
- ¹¹ Bulut, Bulut, “İsrail-Çin Halk Cumhuriyeti...”, s. 372.
- ¹² Roi Feder, “China and Israel in the Belt and Road Initiative”, 2018.
- ¹³ Benyamin Neuberger, “Israel’s Relations with the Third World (1948-2008)”, s. 12.
- ¹⁴ “PM Netanyahu meets with Chinese President Xi Jinping” 09.05.2013, <https://mfa.gov.il/MFA/PressRoom/2013/Pages/PM-Netanyahu-meets-Chinese-President-Xi-Jinping-9-May-2013.aspx>
- ¹⁵ Gavriel Fiske, “Israel and China ink \$400 million trade agreement”, <https://www.timesofisrael.com/israel-and-china-ink-400-million-trade-agreement/> (08.05.2013).
- ¹⁶ “The Belt and Road: China’s Project of Century”, *SupChina*, <http://supchina.com/2017/06/20/belt-road-chinas-project-century>, (20.06.2017).
- ¹⁷ Selimhan Yeniçun, “Çin’in Kuşak Yol projesinde İsrail’in konumu”, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/cinin-kusak-yol-projesinde-israilin-konumu/1247887> (03.10.2018).
- ¹⁸ “China Global Investment Tracker” American Enterprise Institute, <https://www.aei.org/china-global-investment-tracker/>
- ¹⁹ Shaheen Samavati, “Chinese Huawei reportedly acquires Israeli IT networking company Toga Networks for \$150 million”, <https://tech.eu/brief/huawei-reportedly-acquires-toga-networks/> (09.12.2016).
- ²⁰ Shaheen Samavati, “Israeli database security company Hexatier reportedly acquired by Huawei for \$42 million”, <https://tech.eu/brief/huawei-reportedly-acquires-hexatier/> (28.12.2016).
- ²¹ Xinhua, “Port Project marks new achievement in China-Israel Infrastructure co-op”, *China Daily*, http://www.chinadaily.com.cn/business/2015-05/29/content_20856893.htm (29.05.2015).
- ²² Dubi Ben-Gedalyahu, “New Chinese Operated Haifa Port a Game Changer for Israeli Economy”, *Belt and Road News*, 26.06.2020.
- ²³ Zhong Nan, “Port machinery maker steps up global expansion despite COVID-19 headwinds” *China Daily*, <https://www.chinadaily.com.cn/a/202006/19/WS5eec1853a3108348172541c8.html> (19.06.2020).
- ²⁴ Ben-Gedalyahu, “New Chinese Operated...”
- ²⁵ Nan “Port machinery maker steps up global expansion despite COVID-19 headwinds”, *China Daily*, <https://www.chinadaily.com.cn/a/202006/19/WS5eec1853a3108348172541c8.html> (19.06.2020).
- ²⁶ Murat Geldi, “İsrail-Körfez anlaşmasının ardından Beyrut Limanı yerini Hayfa Limanı’na mı bırakıyor?”, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-korfez-anlasmasinin-ardindan-beyrut-limani-yerini-hayfa-limani-na-mi-birakiyor-/2000960> (09.10.2020).
- ²⁷ Blair Cunningham, “China seeks strategic foothold in Israel”, *DW*, <https://www.dw.com/en/china-seeks-strategic-foothold-in-israel/a-17507052> (24.03.2014).
- ²⁸ <https://tradingeconomics.com/israel/exports-by-country> ve <https://tradingeconomics.com/israel/imports-by-country> üzerinden 2018 yılı ticaret hacmi hesaplanmıştır.